

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

CRITERIA, INDICATORS AND LEGAL CULTURE LEVELS FORMATION OF VOCATIONAL EDUCATION PEDAGOGUES

У статті розглядаються критерії, показники та рівні сформованості правової культури педагогів професійного навчання. Критеріальні ознаки сформованості правової культури педагогів професійного навчання дозволили визначити й виявити високий, достатній, середній і низький рівні її сформованості.

Критерії дають змогу оцінити наявність кожного компонента досліджуваної якості та за отриманими результатами зробити висновок про її сформованість, простежити динаміку змін, розвиток на різних етапах навчального процесу й професійної діяльності.

На основі аналізу наукових джерел літератури, враховуючи сутність, структуру та функціональні характеристики професійної діяльності педагога професійного навчання, враховуючи співвідношення критеріїв із визначеними нами компонентами досліджуваного явища для діагностики сформованості правової культури майбутніх педагогів виділяємо когнітивно-інформаційний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий та особистісно-рефлексивний критерії. Проявами когнітивно-інформаційного критерію є знання освітнього права (обсяг, глибина, системність); розуміння основних освітньо-правових понять і категорій; конкретні й специфічні знання освітнього законодавства; практичні знання щодо вирішення правових завдань і розв'язання правових ситуацій у сфері освіти; уміння використовувати в роботі різні види джерел освітньо-правової інформації; опанування правового досвіду, а також інтегровані навички та вміння, пов'язані із застосуванням правової ерудиції та інформаційної культури у професійній діяльності.

Когнітивно-інформаційний критерій визначається такими показниками: володіння професійно-правовими знаннями; інформаційна культура.

Мотиваційно-ціннісний критерій відображає готовність та ставлення майбутнього педагога професійного навчання до професійно-правової діяльності; характеризується проявом мотивів до вивчення освітнього права, інтересу до освітнього законодавства; розуміння (усвідомлення) цінності освітнього права; стійкість правових поглядів і переконань; свідоме ставлення до правових норм освітнього законодавства і необхідності їх виконання. Тому до показників мотиваційно-ціннісного критерію належимо: готовність до професійно-правової діяльності; професійну мотивацію.

Діяльнісно-поведінковий критерій характеризується вмінням майбутніх педагогів професійного навчання планувати правову діяльність та проектувати результати (формулювати мету, визначити способи її досягнення); створювати сприятливі умови успішного виконання діяльності (отримання); аналізувати правові явища й ситуації та прогнозувати можливі правові наслідки; вибудовувати морально-правові орієнтації у суб'єкт-суб'єктних відносинах, займати активну громадянську позицію та

нести соціальну відповідальність за виконану роботу. Зазначений критерій характеризується сукупністю таких показників: уміння планувати правову діяльність; правова активність.

Сутність особистісно-рефлексивного критерію полягає у глибокій переконаності суб'єкта у необхідності свідомого виконання вимог освітнього законодавства, прийняття освітнього права і права взагалі як найвищої соціальної цінності; визначає готовність до виконання професійного обов'язку; володіння комунікативною культурою для переконливої аргументації та обґрунтування власних позицій у складних правових ситуаціях.

Ключові слова: критерії, показники, рівні сформованості правової культури, педагог професійного навчання.

Criteria, indicators and legal culture levels development of future engineer-teachers are considered in the article. Criterion signs of the legal culture formation of the vocational education pedagogues allowed to identify high, sufficient, average and low levels of its formation. Criteria make it possible to assess the presence of each component of the researched quality and the results to conclude about its formation, to follow the dynamics of change, development at different stages of the educational process and professional activity.

Based on the analysis of scientific sources of literature, taking into account the essence, structure and functional characteristics of vocational education pedagogues' professional activity, cooleration of criteria with the components of the studied phenomenon to diagnose the formation of legal culture of future teachers we distinguish cognitive-informational, motivational-value, activity-behavioral and personal-reflexive criteria.

Manifestations of the cognitive-informational criterion are knowledge of educational law (volume, depth, systematic); understanding of basic educational and legal concepts and categories; specific knowledge of educational legislation; practical knowledge of legal problems and situations solvation in the field of education; ability to use different types of sources of educational and legal information; acquisition of legal experience, as well as integrated skills and abilities related to the application of legal erudition and information culture in professional activity. Cognitive-informational criterion is determined by the following indicators: possession of professional and legal knowledge; information culture. Motivational and value criterion reflects the readiness and attitude of the future vocational education pedagogues to professional and legal activities; characterized by the manifestation of motives for the study of educational law, interest in educational legislation; understanding (awareness) of the value of educational law; stability of legal views and beliefs; conscious attitude to the legal norms of educational legislation and the need to implement them. Therefore, the indicators of the motivational-value criterion include: readiness for professional and legal activity; professional motivation.

УДК 177.9:340.11
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.37>

Соколова С.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Криворізького національного
університету

Костіна Л.С.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Криворізького національного
університету

Activity-behavioral criterion is characterized by the ability of future vocational education pedagogues to plan legal activities and project results (formulate a goal, determine ways to achieve it); create favorable conditions for successful implementation of activities (compliance); analyze legal phenomena and situations and predict possible legal consequences; to build moral and legal orientations in the subject-subject relations, to take an active civil position and to bear social responsibility for the performed work. This criterion is characterized by a set of the following indicators: ability to plan legal activities; legal activity.

The essence of the personality-reflexive criterion is the deep conviction of the subject in the need to consciously comply with the requirements of educational legislation, the perception of educational law and law in general as the highest social value; determines readiness for professional duty; possession of communicative culture for convincing argumentation and substantiation of own positions in difficult legal situations.

Key words: criteria, indicators, level of legal culture formation, pedagogues of vocational education.

Постановка проблеми. В українській педагогіці накопичено чималий досвід формування правової культури молодого покоління, тому що у процесі підготовки спеціаліста важливо не лише озброїти його фаховими знаннями, уміннями та навичками професійної діяльності, а й сформувавши у нього відповідний світогляд, моральні, правові та інші якості особистості

Суттєве значення має рівень культури і освіченості майбутніх фахівців професійної школи, які здійснюватимуть у майбутньому навчально-виховну діяльність в професійно-технічній сфері. Тому у технічному університеті випускник має отримати таку професійну підготовку, яка б забезпечила належний рівень професіоналізму, відповідну ефективність здійснення правовиховної роботи серед учнівської молоді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що існує значна кількість наукових праць, присвячених аналізу правової культури, її критеріїв, показників і рівнів сформованості в різних аспектах (цим питанням займалися А.В. Аверін, А.М. Морозов, В.В. Ряйко, М.М. Козяр, С.М. Совва, С.І. Нефедов та інші вчені).

Вважаємо за доцільне для нашого дослідження визначити критерії, показники та рівнів сформованості правової культури педагогів професійного навчання.

Мета статті – характеристика критеріїв, показників і рівнів сформованості правової культури майбутніх педагогів професійного навчання.

Виклад основного матеріалу. Спочатку слід внести визначеність у зміст терміна «критерій». Різні словники дають приблизно однакове визначення поняття «критерій». Критерій (від грец. *kriterion* – засіб для судження) – це:

а) ознака, на підставі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь; мірило судження, оцінки якого-небудь явища;

б) ознака, що є основою для оцінки, може бути розбита на показники діяльності, теоретично розроблені показники рівня сформованості якості особистості, з якими порівнюються досягнуті результати [1, с. 6].

На думку А.В. Твердохліба, поняття «критерій» тлумачать як ідеальний зразок, еталон, що вира-

жає вищий, найдосконаліший рівень сформованості будь-яких якостей особистості, порівняно з яким можна встановити ступінь відповідності й наближення реального до ідеального, до рівня норми, еталону, ідеалу. [2, с.78]

Питання визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості правової культури різних фахівців розглядалося багатьма науковцями. Зокрема, С.С. Сливка основними критеріями правової культури юриста називає:

- знання правових та інших соціальних норм (моральних, естетичних, корпоративних тощо);
- повагу правника до права (як позитивного, так і природного), моральних норм, почуття службового обов'язку;
- вміння і навички правоохоронця реалізовувати правові, психологічні та інші норми і знання;
- готовність виконувати свій службовий обов'язок, діяти правомірно у будь-якій ситуації;
- власна правомірна поведінка юриста при здійсненні його професійної діяльності. [3, с.69]

У проблеми вимірів у педагогіці поки що немає однозначного вирішення. Під час виміру завжди має бути присутній об'єкт виміру, спостерігач, міра виміру (еталон, за яким визначаються показники), вимірник (інструмент, за допомогою якого проводяться виміри), метод виміру (сукупність прийомів або операцій, за допомогою яких визначаються значення показника), результат виміру, виражений в абсолютних або відносних одиницях.

Згідно з цим, об'єктом виміру в нашому випадку є педагог професійного навчання, його типологічні й індивідуальні якості (показники) та їх зміна під впливом факторів навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ).

Аналіз сутнісних, структурних і функціональних характеристик професійної діяльності педагога професійного навчання, сутності правової культури педагога, а також урахування вимог до випускника ВНЗ дозволили визначити систему критеріїв, показників і рівнів сформованості правової культури майбутніх педагогів. При цьому було також ураховано структуру правової культури педагога професійного навчання. Нами було визначено 5 критеріїв оцінки сформованості правової культури педагогів професійного навчання, кожний з яких, своєю чергою, було оцінено за

5 показниками. Перший критерій стосується мотивів і правосвідомості (мотиваційно-ціннісний критерій), другий – правової освіченості (когнітивно-інформаційний), третій – освітньо-правової діяльності (діяльнісно-поведінковий), четвертий – дотримання морально-правових норм (морально-особистісний), п'ятий – педагогічно-правової рефлексії (оцінно-рефлексивний критерій).

Зупинимось докладніше на кожному критерії сформованості правової культури педагога професійного навчання та відповідних показників.

1. Мотиваційно-ціннісному критерію відповідають такі показники, як мотиви вивчення освітнього права; інтерес до освітнього законодавства; розуміння (усвідомлення) цінності освітнього права; стійкість правових поглядів і переконань; свідоме ставлення до правових норм освітнього законодавства і необхідності їх виконання.

2. Когнітивно-інформаційному критерію відповідають такі показники, як знання освітнього права (обсяг, глибина, системність); розуміння основних освітньо-правових понять і категорій; конкретні й специфічні знання освітнього законодавства; практичні знання щодо вирішення правових завдань і розв'язання правових ситуацій у сфері освіти; опанування правового досвіду.

3. Діяльнісно-поведінковому – дотримання правових норм і правослухняна поведінка; уміння аналізувати правові явища й ситуації та прогнозувати можливі правові наслідки дій; морально-правові орієнтації у суб'єкт-суб'єктних відносинах; уміння використовувати в роботі різні види джерел освітньо-правової інформації.

4. Морально-особистісному – глибока переконаність у необхідності свідомого виконання вимог освітнього законодавства, сприйняття освітнього права і права взагалі як найвищої соціальної цінності; готовність до виконання професійного обов'язку; уміння переконливо відстояти свою точку зору в складних правових ситуаціях, аргументувати свою позицію; дотримання норм професійної етики у спілкуванні з іншими людьми.

У ході підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у технічних ВНЗ необхідним є створення умов для розвитку їхнього мотиваційного потенціалу, що забезпечується організацією цілеспрямованого процесу формування мотиву як складного інтегрального психологічного утворення. У контексті сказаного наголосимо, що на формування професійної мотивації мають вплив такі чинники, як зміст навчального матеріалу, форми та оцінювання навчальної діяльності, стиль роботи викладача, застосування інноваційних педагогічних методів навчання (ділові ігри, моделювання педагогічних і виробничих ситуацій, психолого-педагогічні тренінги тощо). Тільки системний підхід до формування мотивів може

надати можливість ефективно формувати правову культуру майбутнього інженера-педагога.

5. Оцінно-рефлексивному – прагнення до правового самоконтролю; саморегуляції правової поведінки; уміння визначати об'єктивність власних правових міркувань, оцінок (самоконтроль правового мислення); правова рефлексія.

Таким чином, на основі розроблених критеріїв і показників було виділено п'ять рівнів сформованості правової культури майбутнього педагога професійного навчання: найвищий, високий, середній, базовий, елементарний.

Дамо характеристику кожному рівню.

1. Елементарний рівень характеризується такими позиціями: майбутній інженер-педагог має примітивні уявлення про політичне і правове життя в Україні, про систему освіти України, має розрізнені знання з освітніх норм права, відсутність прагнення дотримання норм права, не має інтересу до права.

2. Базовий рівень характеризується наступними позиціями: має знання основних норм права, необхідних для професійної діяльності, усвідомлює роль правової культури в структурі майбутньої професійної діяльності і загальної культури особистості, епізодичне використання норм освітнього права у професійно значущих ситуаціях не систематичне.

3. Середній рівень: у повній мірі має знання про систему освіти України, правовий статус учасників освітнього процесу, особливості діяльності навчальних закладів, має сформовані правові інтереси і цілі, прагне використовувати правові норми в професійній діяльності, має потребу в опануванні досвіду правової діяльності.

4. Високий рівень: у повному обсязі згідно з державними освітніми стандартами володіє знаннями про історичний розвиток права на освіту в Україні, системні та структурні елементи освіти, форми її здобуття, міжнародні правові стандарти у сфері освіти, правовий статус учасників освітнього процесу, особливості діяльності навчальних закладів, нормативно-правове регулювання навчально-виховного процесу та педагогічних відносин, засади правового регулювання коміторних правовідносин, суміжних з педагогічними правовідносинами, має сформовану правосвідомість, вміє всебічно оцінювати правову ситуацію та знаходити оптимальне рішення, вміє використовувати норми права в складних ситуаціях.

5. Найвищий рівень характеризується: наявністю системних правових знань, уміннями саморегуляції, високою соціальною рефлексією, самовдосконаленням особистої правової культури; майбутній учитель має яскраво виражену правову свідомість, прагнення до правового самоконтролю, прагнення творчого використання правових норм в професійній діяльності, активно опановує правовий досвід.

Висновки. Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури, практики професійної підготовки педагогів професійного навчання дають можливість виявити такі критерії оцінки рівня сформованості їх правової культури: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, діяльнісно-поведінковий та оцінно-рефлексивний.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Твердохліб Л.В. Формування правової культури старшокласників у навчальних закладах нового типу : навч. посіб. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2003. 263 с.

2. Сливка С.С. Юридична деонтологія : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 736 с.

3. Сербин Р.А. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2003. 15 с.

4. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка : підруч. для ауд. непер. профілю традиц. та дистанц. форм навчання. Київ : Міленіум, 2005. 519 с.

5. Сливка С.С. Юридична деонтологія : підручник. Київ : Атіка, 2008. 296 с.

6. Смірнова В.О. Інтегрований підхід до структуризації змісту правових знань у професійно-педагогічному коледжі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 295 с.